

Костянтин Качайло

аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0847-9785>;
E-mail: kos.kachailo@ukr.net

**КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У
МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Анотація: у статті визначено компоненти формування культури ділового спілкування та їх важливість у професійній підготовці майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (культура мовлення та культура поведінки, емпатія, повага, щирість); детально обґрунтовано ключові аспекти кожного компонента у період навчання майбутніх лікарів та їх роль у подальшій професійній діяльності; доведено, що ефективним і таким, який користується повагою і довірою у пацієнтів, буде лікар, що дотримується високих етичних стандартів у спілкуванні з пацієнтами, колегами, володіє медичною термінологією та вміє використовувати її у відповідних ситуаціях, володіє знаннями норм сучасної української ділової мови, вміє встановлювати контакт із пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками, ефективно вирішувати конфлікти та працювати в команді; наведено важливі аспекти культури поведінки майбутніх лікарів (етичні норми, комунікативні навички, емоційна стабільність, критичне мислення та самовдосконалення, гуманність та толерантність, фізична та психічна культура здоров'я); представлено емпатійність майбутнього лікаря як уміння розуміти та відчувати емоції і переживання пацієнтів, що допомагає створити для них комфортне та підтримуюче середовище.

Ключові слова: культура ділового спілкування; компоненти; культура поведінки; майбутній лікар; емпатія; пацієнти; заклади вищої освіти.

Kostiantyn Kachailo

graduate student of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: kos.kachailo@ukr.net

COMPONENTS OF FORMING A CULTURE OF BUSINESS COMMUNICATION
AMONG FUTURE DOCTORS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract: defined in the article the components of the culture of business communication and their importance in the professional training of future doctors in institutions of higher education (speech culture and culture of behavior, empathy, respect, sincerity); the key aspects of each component during the training period of future doctors and their role in further professional activity are substantiated in detail; it has been proven that a doctor who adheres to high ethical standards in communication with patients and colleagues, knows medical terminology and knows how to use it in appropriate situations, has knowledge of the norms of modern Ukrainian business language, will be effective and one who enjoys the respect and trust of patients establish contact with patients, colleagues and other medical professionals, effectively resolve conflicts and work in a team; important aspects of the culture of behavior of future doctors are given (ethical norms, communication skills, emotional stability, critical thinking and self-improvement, humanity and tolerance, physical and mental health culture); the empathy of the future doctor is presented as the ability to understand and feel the emotions and experiences of patients, which helps to create a comfortable and supportive environment for them.

Keywords: culture of business communication; components; culture of behavior; future doctor; empathy; patients; institutions of higher education.

Kostiantyn Kachailo

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Components of forming a culture of business communication among future doctors in higher education institutions”

Problem setting. Society then reaches its highest flowering, when it has highly developed administration, education, and medicine. Increasing attention around the world to the problem of medical education is due to the exceptional position of the medical school as a key factor in the reorganization and development of the health care system [24]. One of the priority tasks of professional education is the training in higher education institutions of professionals who have a high level of formation of professional knowledge and are motivated to study throughout their life.

One of the priority trends in improving the professional training of future doctors is the formation of professionally significant qualities in them, particularly communicative ones [10].

Recent research and publication analysis. Formation of speech competence of future specialists in institutions of higher education is in the center of attention of many

researchers who take care of this problem. Basic research by V. Voronkova [5], I. Haydayenko [18], I. Kravtsova [11], I. Marunych [18], T. Stasyuk [21], L. Shpachuk [11], M. Pentelyuk [18], O. Yashenkova considers the relationship between the theory and practice of language communication, methods, types, techniques and tools the impact of language on human consciousness, language culture and speech etiquette in the practice of business relations. Among those whose works are devoted to the communication aspects of the professional and ethical culture of future doctors, we can mention the names of such researchers as: Yu. Vilenskyi, O. Grando and P. Nazar [15], N. Kalashnik and N. Logutina [7], Y. Kolisnyk-Humenyuk [9], O. Kolodnitska [8], O. Korzh [10], V. Kulchytskyi [12], T. Leshchenko [13], N. Lytvynenko and N. Misnyk [14], Y. Orel-Halik [16], Y. Ostraus [17], R. Sluhenska [20],

O. Yudina [25] and other authors. Therefore, the issue of formation of speech competence of future doctors in institutions of higher education is in the focus of attention of many domestic researchers.

Highlighting previously unsolved parts of the general problem, to which this article is devoted. Despite the large number of studies on the formation of speech competence of future specialists in institutions of higher education, aspects of communication of the professional and ethical culture of future doctors in particular, the question of the components of the formation of the culture of business communication among future doctors in institutions of higher education remains insufficiently disclosed.

Paper objective: Consider the components of the formation of a culture of business communication among future doctors in institutions of higher education.

Paper main body. Formation of a culture of business communication among future doctors in institutions of higher education is an important aspect of their professional training. This includes developing the professional communication skills necessary to interact effectively with patients, colleagues and other healthcare professionals. The main components of the culture of business communication include: 1. Speech culture. The ability to express one's thoughts clearly and understandably, using professional vocabulary. 2. Culture of behavior. Compliance with etiquette, the ability to behave in accordance with the situation. 3. Empathy. The ability to understand and empathize with other people's feelings. 4. Respect. Recognition and respect for the worldview and point of view of other people. 5. Sincerity. Openness and honesty in communication. The culture of business speech is an important component of the professional training of future doctors, it contains the following key aspects: communication ethics; clarity and precision; lingo; written speech; communication skills. These skills help doctors provide a high level

of medical care and maintain professional relationships at an appropriate level. The culture of behavior of the future doctor includes important aspects that help ensure a high level of professionalism and effective communication with patients and colleagues: ethical standards; communication skills; emotional stability; critical thinking and self-improvement; humanity and tolerance; physical and mental culture of health. These aspects help future doctors to provide high quality medical care and patient trust. Being empathetic for a future doctor means being able to understand and feel the emotions and experiences of patients. This includes: listening and understanding; emotional support; respect and tolerance; improving the quality of treatment; reducing stress. Empathy is a key component of a doctor's professional culture, which helps create a comfortable and supportive environment for patients.

Conclusions of the research. On the basis of the conducted research, we made the following conclusions: firstly, the components of the formation of the culture of business communication of future doctors in institutions of higher education are the culture of speech and the culture of behavior, empathy, respect, sincerity and their components; secondly, to achieve a high level of professionalism and effective communication with patients and colleagues, the future doctor will be ensured by constant work on improving knowledge, abilities and skills in the process of education and during medical practice, provided that he shows perseverance and purposefulness; thirdly, the professional growth of the future doctor depends on his motivation and sincere desire to develop business communication skills with different categories of people, showing them empathy and tolerance.

We consider the issue of intercultural interaction in the professional activities of future doctors in medical institutions of higher education to be a prospect for further exploration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими, чи практичними завданнями. Питання забезпечення якості вищої освіти набули своєї подальшої актуалізації в межах змісту презентованого 25.09.2020 МОН України проєкту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні в 2021–2031 роки [6, с. 524]. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки спрямована на досягнення її Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722, і визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі та її основні характеристики [19]. Основоположні принципи цієї Стратегії узгоджені з іншими програмними документами, Стратегією розвитку медичної освіти в Україні зокрема [22]. Суспільство тоді досягає свого найвищого розквіту, коли в ньому високо розвинені управління, освіта, медицина. Підвищення уваги в усьому світі до проблеми медичної освіти зумовлене винятковістю позиції медичної школи як ключового фактора в реорганізації та розвитку системи охорони здоров'я [24].

Швидкі зміни, що відбуваються у суспільстві, технологіях, вимагають від фахівців як професійних, так і загальних компетентностей, зокрема здатності навчатися, критично та системно мислити, програмувати, працювати в умовах невизначеності, креативності, міжгалузевої комунікації, мультикультурності та володіння кількома, у тому числі англійською, мовами [19]. Удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів можливо за умови формування в них професійно значущих якостей, до складу яких входять і комунікативні [10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти знаходиться в центрі

уваги багатьох дослідників, які опікуються даною проблемою. Ґрунтовні дослідження В. Воронкової [5], І. Гайдаєнко [18], І. Кравцової [11], І. Маруніч [18], Т. Стасюк [21], Л. Шпачук [11], М. Пентелюк [18], О. Яшенкової [26], розглядають взаємозв'язок теорії та практики мовної комунікації [26], способи, типи, прийоми й інструменти впливу мови на людську свідомість [21], культуру мови і мовленнєвий етикет в практиці ділових стосунків [5] та інші аспекти.

Серед тих, чії роботи присвячено аспектам комунікації професійно-етичної культури майбутніх медиків, можна назвати прізвища таких дослідників, як: Ю. Віленського, О. Грандо та П. Назар (основи медичної етики) [15], Н. Калашнік та Н. Логутіної (розкрито професійно-орієнтовану комунікативну підготовку майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти) [7], Ю. Колісник-Гуменюк (проаналізовано психологічні аспекти комунікативної взаємодії лікаря та пацієнта та їх вплив на професійну діяльність медиків) [7], О. Колодницьку (розглянуто основні якості формування професійно-комунікативної культури майбутнього лікаря) [8], О. Корж (розкрито сукупність комунікативних якостей майбутніх фахівців медичної справи [10], В. Кульчицького (надано структуру сформованості професійного мовлення студентів — медичних сестер у процесі фахової підготовки) [12], Т. Лещенко (висвітлено особливості культури мови медика, розглянуто основи офіційно-ділового стилю в мові медицини) [13], Н. Литвиненко та Н. Місник (розкрито особливості творення та функціонування сучасної української медичної термінології) [14], Ю. Орел-Халік (розглянуто питання, пов'язані з культурою спілкування майбутніх лікарів засобами іноземної мови) [16], Ю. Остраус (висвітлено комунікативні якості майбутніх сімейних лікарів) [17], Р. Служенську (висвітлено особливості формування

культури спілкування майбутніх медичних працівників у закладах вищої медичної освіти) [20], О. Юдіної (психологічні особливості формування емпатійності майбутніх лікарів) [25] та інших авторів. Отже, питання формування мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів у закладах вищої освіти знаходиться у фокусі уваги багатьох вітчизняних дослідників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Не зважаючи на велику кількість досліджень із формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, аспектів комунікації професійно-етичної культури майбутніх медиків зокрема, недостатньо розкритим залишається питання щодо компонентів формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити компоненти формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На підставі проведеного нами аналізу наукових джерел, підтримуємо думку авторів, що культура ділового спілкування є сукупністю моральних норм та уявлень, що регулюють поведінку та взаємини людей у процесі їхньої виробничої діяльності, що культура ділового спілкування включає етику, психологію, мовний етикет та інші аспекти, які допомагають досягти поставлених цілей у ділових колах, є важливою професійною якістю, яка дозволяє ефективно спілкуватися з партнерами та колегами [1]. В умовах глобалізаційних процесів питання культури ділового спілкування набуває великої актуальності, адже вміння спілкуватися допомагає партнерам результативно вирішувати професійні проблеми, досягати консенсусу у складних ситуаціях.

На глибоке переконання Г. Васяновича, “важливою методологічною засадою для пізнання є філософсько-антропологічна ідея, згідно з якою людина є “відкритою системою”, готовою для діалогічного спілкування, як така, вона має потребу в комунікації з іншими людьми” [2, с. 101]. Потреба в комунікації дуже важлива для майбутнього лікаря, адже комунікативні здібності відіграють важливу роль у його становленні як професіонала.

Формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти є важливим аспектом їхньої професійної підготовки. Це включає розвиток навичок професійної комунікації, які є необхідними для ефективної взаємодії з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками. На це вказують інші дослідники. Так, О. Корж вважає, що “однією з пріоритетних тенденцій удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів є формування в них професійно значущих якостей, зокрема комунікативних” [10]. Колектив авторів на чолі з О. Ільницькою до набору професійно важливих якостей студента-медика разом із такими якостями, як “морально-етичні (чесність, порядність, відповідальність, інтелігентність, людяність, доброта, надійність, принциповість, безкорисливість, вміння тримати слово); вольові (упевненість у собі, витримка, стриманість, урівноваженість, рішучість, ініціативність, самостійність, цілеспрямованість); організаційні (вимогливість до себе й оточуючих, схильність брати на себе відповідальність, вміння приймати рішення, правильно оцінити себе і пацієнта, вміння планувати свою професійну діяльність) включають комунікативні якості (особисту привабливість, ввічливість, повагу до оточення, готовність допомогти, авторитет, тактовність, уважність, спостережливість, комунікабельність, довіру до оточення)” [27, с. 188]. До зазначених дослідниками

якостей майбутнього лікаря вважаємо за доцільне додати ще толерантність — активну позицію, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини, яка ґрунтується на повазі лікаря й пацієнта один до одного, навіть, якщо хтось є інакшим від нього самого. Водночас і лікар або будь-який інший медичний працівник має право на толерантне ставлення з боку пацієнта.

Колодницька О. стверджує, що “основні завдання, поставлені перед професійною освітою, тісно пов’язані з підготовкою висококваліфікованого фахівця, що не лише володіє необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь і навичок, а й має необхідні професійно значущі особистісні якості (активність, енергійність, ініціативність, комунікабельність, здатність швидко змінювати види діяльності, вміння налагоджувати міжособистісні, міжкультурні та суспільні взаємовідносини), професійно-комунікативні якості та вміння, котрі дають йому змогу успішно адаптуватися до майбутньої діяльності, прагнути фахового й особистісного самовдосконалення, тобто бути професіоналом, який не зупиняється у власному розвитку” [8, с.74–75].

До професійних компетенцій фахівця медичної галузі включено здатність до ділової комунікації в професійній сфері, що вимагає формування культури спілкування у майбутніх лікарів під час навчання у закладах вищої освіти [28, с. 108]. Розглядаючи комунікативну культуру студента медичного коледжу, Ю. Гребеник визначає її як “сукупність професійних якостей, моральних цінностей і комунікативних умінь майбутнього медичного працівника, що реалізуються під час спілкування” [3, с. 209]. Слушним є зауваження Р. Слухенської, що “сформованість професійного мовлення та культури спілкування майбутніх медичних працівників має бути результатом усебічної підготовки, орієнтованої на фахову

майстерність спеціаліста–випускника вищих медичних закладів освіти МОЗ України” [20, с. 21].

У попередньому дослідженні нами визначено, що “культура ділового спілкування майбутнього лікаря є невід’ємною складовою його професійної діяльності, вчитися ефективному спілкуванню і відшліфувати його у повсякденній практиці лікар має протягом всього життя” [4, с. 20].

Сукупність професійних якостей, моральних цінностей і комунікативних умінь, що реалізуються під час спілкування в системі взаємовідносин “лікар – пацієнт”, визначає рівень сформованості професійно-комунікативної культури майбутнього лікаря [8, с. 77]. Культуру ділового спілкування майбутніх лікарів складають:

1. Культура мовлення. Вміння чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, використовуючи професійну лексику.

2. Культура поведінки. Дотримання етикету, вміння вести себе відповідно до ситуації.

3. Емпатія. Здатність розуміти і співчувати почуттям інших людей.

4. Повага. Визнання і повага до світогляду і точки зору інших людей.

5. Щирість. Відкритість і чесність у спілкуванні.

Ці навички формуються і розвиваються під час навчання у закладах вищої медичної освіти, де важливу роль відіграє педагогічна майстерність викладачів.

Культура ділового мовлення є важливою складовою професійної підготовки майбутніх лікарів. Вона містить такі ключові аспекти:

- етика спілкування. Лікарі повинні дотримуватися високих етичних стандартів із пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками. Це включає вміння слухати, проявляти емпатію і повагу до співрозмовника [18];

- чіткість та точність. Важливо, щоб лікарі могли чітко та точно передавати інформацію, особливо коли йдеться про

діагнози, лікування та рекомендації. Це допомагає уникнути непорозумінь та помилок. Нам імпонує думка О. Корж, що “слово лікаря — це свідчення його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості” [10];

- професійна термінологія. Майбутні лікарі повинні володіти медичною термінологією та вміти використовувати її у відповідних ситуаціях. Це сприяє ефективному спілкуванню в професійному середовищі. Як зазначає В. Кульчицький, “термінологія медицини — одна з найскладніших терміносистем сучасної науки. Це відкрита система, в якій спостерігається постійний процес заміни одних лексем іншими, виникнення нових термінів. Знання фахової термінології є обов’язковою умовою сформованості культури професійного мовлення фахівця медичної галузі, оскільки без цього не можна грамотно зафіксувати результати обстеження, виписати рецепт, оформити медичний документ” [12, с. 4];

- письмове мовлення. Окрім усного спілкування, лікарі повинні вміти складати й редагувати медичні документи, звіти та інші офіційні папери. Це вимагає знання норм сучасної української ділової мови [11];

- комунікативні навички. Важливо вміти встановлювати контакт із пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками, а також ефективно вирішувати конфлікти та працювати в команді Сукупність професійних якостей, моральних цінностей і комунікативних умінь, що реалізуються під час спілкування в системі взаємовідносин “лікар — пацієнт”, визначає рівень сформованості професійно-комунікативної культури майбутнього лікаря [8, с. 77].

Ці навички допомагають лікарям забезпечувати високий рівень медичного обслуговування та підтримувати професійні стосунки на належному рівні.

Культура поведінки майбутнього лікаря включає важливі аспекти, які

допомагають забезпечити високий рівень професіоналізму та ефективного спілкування з пацієнтами і колегами:

- етичні норми. Лікарі повинні дотримуватися етичних стандартів, які включають повагу до пацієнтів, конфіденційність, чесність та справедливість, адже “етичні норми відігравали і відіграють значну роль у формуванні професійної культури майбутніх медиків, яким треба вміти володіти собою, стримувати негативні емоції, які часом проявляються у комунікативних відносинах між лікарем і пацієнтом” [9, с. 4];

- комунікативні навички. Важливо вміти ефективно спілкуватися з пацієнтами, пояснювати діагнози та лікування зрозумілою мовою, а також слухати та враховувати їхні потреби і побоювання [9];

- емоційна стабільність. Лікарі повинні вміти контролювати свої емоції, залишатися спокійними та зосередженими в стресових ситуаціях, що допомагає приймати обґрунтовані рішення [8];

- критичне мислення та самовдосконалення. Лікарі повинні постійно оновлювати свої знання та навички. Аналізувати клінічні ситуації та приймати обґрунтовані рішення;

- гуманність та толерантність. Важливо проявляти повагу до всіх пацієнтів, незалежно від їхнього соціального статусу, релігії чи національності;

- фізична та психічна культура здоров’я. Лікарі повинні підтримувати власне здоров’я, щоб бути прикладом для пацієнтів та мати змогу ефективно виконувати свої професійні обов’язки.

Ці аспекти допомагають майбутнім лікарям, не лише стати професіоналами, але й забезпечити високу якість медичної допомоги та довіру пацієнтів.

На думку О. Ільницької, “професійно значущі особистісні якості формуються лише за умови, якщо

майбутній лікар розуміє їх зміст та усвідомлює важливість для свого професійного зростання і прагне культивувати їх у собі [27, с. 188]. Бути емпатійним для майбутнього лікаря означає вміти розуміти та відчувати емоції і переживання пацієнтів. Це включає:

- слухання та розуміння. Лікар повинен уважно слухати пацієнтів, щоб зрозуміти їхні проблеми та потреби. Це допомагає встановити довірливі стосунки та забезпечити більш точну діагностику;

- емоційна підтримка. Емпатійний лікар здатний надавати емоційну підтримку пацієнтам, що особливо важливо в стресових ситуаціях або при серйозних діагнозах. “Від лікаря пацієнт чекає розуміння та співпереживання, тому потрібно шукати найточніші й найвиразніші слова, тим самим впливаючи на його настрій, самопочуття [16, с. 421]. Емпатійність — якість особистості, що передбачає її здатність співчувати людям, розділяти їхні душевні переживання, здатність уявити себе на місці іншої людини, готовність надати їй допомогу [8, с. 76];

- емоційна підтримка, повага та толерантність. Важливо проявляти повагу до почуттів і переживань пацієнтів, незалежно від їх соціального статусу, культурних особливостей, вірувань;

- покращення якості лікування. Емпатія допомагає лікарям краще розуміти потреби пацієнтів, що сприяє більш ефективному лікуванню та покращенню результатів;

- зменшення стресу. Пацієнти, які відчувають емпатію з боку лікаря, зазвичай менше стресують і краще співпрацюють у процесі лікування.

Емпатія є ключовою складовою професійної культури лікаря, яка

допомагає створити комфортне та підтримуюче середовище для пацієнтів.

Таким чином, емпатія між лікарем і пацієнтом відбувається завдяки ефективній комунікації — умінню лікаря налагодити комунікативний канал із хворим: підібрати доречні слова, використовувати невербальні засоби комунікації, що дозволить покращити фізичне та психологічне здоров'я останнього. Правильно підібрані лікарем слова, тон розмови, комфортна обстановка під час бесіди позитивно впливають на перебіг хвороби пацієнта, його емоційний стан, підвищують ступінь довіри до лікаря, надію на одужання.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі проведеного дослідження нами зроблено висновки: по-перше, компонентами формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти є культура мовлення та культура поведінки, емпатія, повага, щирість та їхні складники; по-друге, досягти високий рівень професіоналізму та ефективного спілкування з пацієнтами і колегами майбутньому лікарю забезпечить постійна робота над вдосконаленням знань, умінь та навичок у процесі навчання та під час проходження медичної практики за умови прояву наполегливості і цілеспрямованості; по-третє, професійне зростання майбутнього лікаря залежить від його мотивації та щирого бажання розвинути навички ділового спілкування з різними категоріями людей, виявляючи до них емпатію та толерантність.

Перспективою подальших розвідок вважаємо питання міжкультурної взаємодії у професійній діяльності майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

Список літератури:

1. Авраменко О., Яковенко Л., Шийка В. Ділове спілкування: навч. посібник. Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2015. 160 с.

2. Васянович Г. Філософія науки: навч. посібник для викладачів, аспірантів та здобувачів вищої освіти. Львів: ФОП Корпан Б., 2024. 196 с.

3. Гребеник Ю. Комунікативна культура студента медичного коледжу як

складова професійних якостей медичного працівника. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5 (31). С. 205–213.

4. Грень Л., Качайло К. Культура ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти: стан розробки проблеми в психолого-педагогічній літературі. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2024. № 1. С. 14–27.

5. Воронкова В. Етика ділового спілкування: навч. посібник для студентів вузів. Львів: Магнолія 2006, 2009. 311 с.

6. Мороз С. Залежність якості вищої освіти від джерел її фінансування та спеціалізації ЗВО: аналіз думки роботодавців і напрями вдосконалення державної політики. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць* Харків: УБС, 2021. Т. 2, № 37. С. 521–538.

7. Калашнік Н., Логутіна Л. Професійно – орієнтована комунікативна підготовка майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць*. Київ: Планер, 2019. Вип. 54. С. 105–109.

8. Колодницька О. Комунікативна культура майбутнього лікаря. *Медична освіта*. 2021. № 2. С. 74–78.

9. Колісник-Гуменюк Ю. Психологічні аспекти комунікації професійно-етичної культури майбутніх медиків. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5068/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%>.

10. Корж О. Комунікативні якості майбутніх лікарів. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 3. URL: <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11koouml.pdf>.

11. Кравцова І., Шпачук Л. Основи культури і техніки мовлення. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ КНУ, 2013. 294 с.

12. Кульчицький В. Сутність і структура сформованості професійного мовлення студентів–медичних сестер у процесі фахової підготовки. *Медсестринство*. 2021. № 3. С. 4–7.

13. Лещенко Т. Професійна мова медика: навч. посібник для студентів вузів. Полтава: Форміка, 2004. 140 с.

14. Литвиненко Н., Місник Н. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря: навч. посібник для студентів вузів. Київ: Книга плюс. 2008. 174 с.

15. Назар П., Віленський Ю., Грандо О. Основи медичної етики: навч. посіб. Київ: Здоров'я, 2002. 344 с.

16. Орел–Халік Ю. Формування культури професійного спілкування майбутніх лікарів засобами іноземної мови. С. 420–424. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/20-12/23/60.pdf>.

17. Остраус Ю. Комунікативні якості як критерій сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх сімейних лікарів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 1. С. 172–179.

18. Пентелюк М., Маруніч І., Гайдаєнко І. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 224 с.

19. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки / Розпорядження кабінету міністрів України від від 23 лютого 2022 р. № 286. р. Урядовий кур'єр. 15.04.2022. № 87. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws-card/286-2022-%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/286-2022-%D1%80).

20. Слухенська Р. Особливості формування культури спілкування майбутніх медичних працівників у вищих медичних закладах України Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. *Спільний українсько-румунський науковий журнал*. 2018. № 3 (19). С. 18–21.

21. Стасюк Т. Технології мовного впливу як компонент сучасної комунікації. *Українська мова*. 2010. № 1. С. 82–87.

22. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95. *Офіційний вісник України*. 2019. № 21. 734 с.

23. Шевчук Т. Формування соціокомунікативної компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчення природничих дисциплін. Вінниця, 2020. URL: [file:///D:/Admin/Downlo-ads/9548-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19046-1-10-20210218%20\(1\).pdf](file:///D:/Admin/Downlo-ads/9548-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19046-1-10-20210218%20(1).pdf).

24. Шигонська Н. Сучасні тенденції професійної підготовки медичних працівників в Україні. *Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку*: зб. наук. праць. Житомир: вид. ЖДУ, 2006. С. 70–73. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14367/1/%D0%A8%D0%B8%D0%B3%D0%BE%>.

25. Юдіна О. Психологічні особливості формування емпатійності майбутніх лікарів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01. “Загальна психологія, історія психології”. Київ, 2004. 20 с.

26. Яшенкова О. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник для студентів вузів. Київ: Академія, 2010. 310 с.

27. Ільницька О., Пелехан Б., Ярмошук І. Розвиток професійно-етичних якостей студента-медика у процесі професійної підготовки. *Актуальні проблеми сучасної медицини: вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2021. Т. 21, вип. 2. С. 186–189. URL: <https://doi.org/10.31718/20-77-1096.21.2.186>.

28. Kachailo K., Hren L. Culture of business communication of future doctors and its formation in institutions of higher education. *Leaders of the XXI century. A look into the future: Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference, 26–27 October 2023*. Kharkiv: NTU “KhPI”, 2023 P. 108–109.

References:

1. Avramenko O., Yakovenko L., Shyika V. *Dilove spilkuвання Dilove spilkuвання: navch. posibnyk [Business communication]*. Navch. posibnyk. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2015. 160 p.

2. Vasianovych H. *Filosofia nauky [Philosophy of science]*. Navch. posibnyk. dlia vykladachiv, aspirantiv ta здобувачив vyshchoi osvity. Lviv: FOP Korpan B., 2024. 196 p.

3. Hrebenyk Yu. *Komunikatyvna kultura studenta medychnoho koledzhu yak skladova profesiynykh yakosti medychnoho pratsivnyka [Communicative culture of a medical college student as a component of professional qualities of a healthcare professional]*. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2013. No. 5 (31). pp. 205–213.

4. Hren L., Kachailo K. *Kultura dilovoho spilkuвання maibutnykh likariv u zakladakh vyshchoi osvity: stan rozrobky problemy v psykhologo-pedahohichnii literaturi [Culture of Business Communication of Future Doctors in Higher Education Institutions: the State of Development of the Problem in Psychological and Pedagogical Literature]*. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*. 2024. No. 1. pp. 14–27.

5. Voronkova V. *Etyka dilovoho spilkuвання [Ethics of business communication]* Navch. posibnyk dlia studentiv vuziv. Lviv: Mahnoliia 2006, 2009. 311 p.

6. Moroz S. *Zalezhnist yakosti vyshchoi osvity vid dzherel yii finansuvannia ta spetsializatsii ZVO: analiz dumky robotodavtsiv i napriamy vdoskonalennia derzhavnoi polityky [Dependence of Higher Education Quality on Sources of Funding and Specialisation of Higher Education Institutions: Analysis of Employers' Opinions and Directions for Improving State Policy]*. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii*

- ta praktyky: zb. nauk. prats. Kharkiv: UBS, 2021. Vol. 2, no. 37. pp. 521–538.
7. Kalashnik N., Lohutina L. Profesiino-oriientovana komunikatyvna pidhotovka maibutnikh likariv u medychnykh zakladakh vyshchoi osvity [Professional-oriented communication training of future doctors in medical institutions of higher education]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: a collection of scientific papers*. Kyiv: Planer, 2019. Issue 54. pp. 105–109.
8. Kolodnytska O. Komunikatyvna kultura maibutnoho likaria [Communication culture of the future doctor]. *Medychna osvita*. 2021. No. 2. pp. 74–78.
9. Kolisnyk-Humeniuk Yu. Psykholohichni aspekty komunikatsii profesiino-etychnoi kultury maibutnikh medykiv [Psychological aspects of communication of professional and ethical culture of future doctors]. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5068/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%>.
10. Korzh O. Komunikatyvni yakosti maibutnikh likariv [Communication skills of future doctors]. *Naukovyi visnyk Donbasu*. 2011. No. 3. Available at: <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11koyyml.pdf>.
11. Kravtsova I., Shpachuk L. Osnovy kultury i tekhniky movlennia [Fundamentals of speech culture and technique]. Kryvyi Rih: KPI DVNZ KNU, 2013. 294 p.
12. Kulchytskyi V. Sutnist i struktura sformovanosti profesiinoho movlennia studentiv-medychnykh sester u protsesi fakhovoi pidhotovky [Essence and Structure of Formation of Professional Speech of Nursing Students in the Process of Professional Training]. *Medsestrynstvo*, 2021. No. 3. pp. 4–7.
13. Leshchenko T. Profesiina mova medyka [Professional language of a doctor]. Navch. posibnyk dlia studentiv vuziv. Poltava: Formika, 2004. 140 p.
14. Lytvynenko N., Misnyk N. Ukrainaska medychna terminolohiia u fakhovii movi likaria [Ukrainian medical terminology in the professional language of a doctor]. Navch. posibnyk dlia studentiv vuziv. Kyiv: Knyha plus, 2008. 174 p.
15. Nazar P., Vilenskyi Yu., Hrando O. Osnovy medychnoi etyky [Fundamentals of medical ethics]. Navch. posib. Kyiv: Zdorovia, 2002. 344 p.
16. Orel-Khalik Yu. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuvannia maibutnikh likariv zasobamy inozemnoi movy. Kyiv: Zdorovia [Formation of a culture of professional communication of future doctors by means of a foreign language]. pp. 420–424. Available at: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/20-12/23/60.pdf>.
17. Ostraus Yu. Komunikatyvni yakosti yak kryterii sformovanosti profesiino-komunikatyvnoi kultury maibutnikh simeinykh likariv [Communicative qualities as a criterion for the formation of professional and communicative culture of future family doctors]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. 2016. Issue. 1. pp. 172–179.
18. Penteliuk M., Marunych I., Haidaienko I. Dilove spilkuvannia ta kultura movlennia [Business communication and speech culture]. Navch. posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2011. 224 p.
19. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky / Rozporiadzhennia kabinetu ministriv Ukrainy vid vid 23 liutoho 2022 r. № 286. r. Uriadovyi kurier. 15.04.2022 [On Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 / Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 23 February 2022 No. 286 Uryadovyi Kurier. 15.04.2022]. No. 87. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws-/card/286-2022-%D1%80>.
20. Slukhenska R. Osoblyvosti formuvannia kultury spilkuvannia maibutnikh

medychnykh pratsivnykiv u vyshchykh medychnykh zakladakh Ukrainy Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny [Peculiarities of Formation of the Culture of Communication of Future Medical Workers in Higher Medical Institutions of Ukraine Actual Problems of Social Sciences and History of Medicine]. *Spilnyi ukrainsko-rumunskiyi naukovyi zhurnal*. 2018. No. 3 (19). pp. 18–21.

21. Stasiuk T. Tekhnolohii movnoho vplyvu yak komponent suchasnoi komunikatsii [Technologies of linguistic influence as a component of modern communication]. *Ukrainska mova*. 2010. No. 1. pp. 82–87.

22. Stratehiia rozvytku medychnoi osvity v Ukraini. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 liutoho 2019 r. No. 95 [Strategy for the Development of Medical Education in Ukraine. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 27 February 2019 No. 95]. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2019. No. 21. 734 p.

23. Shevchuk T. Formuvannia sotsiokomunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh likariv u protsesi vuvchennia pryrodnych dystsyplin [Formation of socio-communicative competence of future doctors in the process of studying natural sciences]. Vinnytsia. 2020. Available: [file:///D:/Admin/Downlo-ads/9548-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19046-1-10-20210218%20\(1\).pdf](file:///D:/Admin/Downlo-ads/9548-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19046-1-10-20210218%20(1).pdf).

24. Shyhonska N. Suchasni tendentsii profesiinoy pidhotovky medychnykh pratsivnykiv v Ukraini [Current trends in the professional training of healthcare

professionals in Ukraine]. *Aktualni problemy profesiino-pedahohichnoi osvity ta stratehii rozvytku: zb. nauk. prats.* Zhytomyr: vyd. ZhDU, 2006. pp. 70–73. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/14367/1/%D0%A8%D0%B8%D0%B3%D0%BE%>.

25. Yudina O. Psykholohichni osoblyvosti formuvannia empatiinosti maibutnykh likariv [Psychological peculiarities of future doctors' empathy formation]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykol. nauk: spets. 19.00.01. "Zahalna psykholohiia, istoriia psykholohii". Kyiv, 2004. 20 p.

26. Yashenkova O. Osnovy teorii movnoi komunikatsii [Fundamentals of the theory of language communication]. Navch. posibnyk dlia studentiv vuziv. Kyiv: Akademiia, 2010. 310 p.

27. Ilynska O., Pelekhan B., Yarmoshuk I. Rozvytok profesiino-etychnykh yakosti studenta-medyka u protsesi profesiinoy pidhotovky [Development of professional and ethical qualities of medical students in the process of professional training]. *Aktualni problemy suchasnoi medytsyny: visnyk Ukrainskoi medychnoi stomatolohichnoi akademii*. 2021. Vol. 21, issue. 2. pp. 186–189. Available at: <https://doi.org/10.31718/20-77-1096.21.2.186>.

28. Kachailo K., Hren L. Culture of business communication of future doctors and its formation in institutions of higher education. *Leaders of the XXI century. A look into the future: Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference, 26–27 October 2023*. Kharkiv: NTU "KhPI", 2023 pp. 108–109.

Стаття надійшла до редколегії 18.08.2024